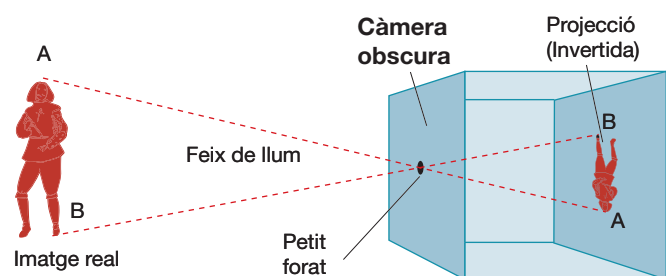
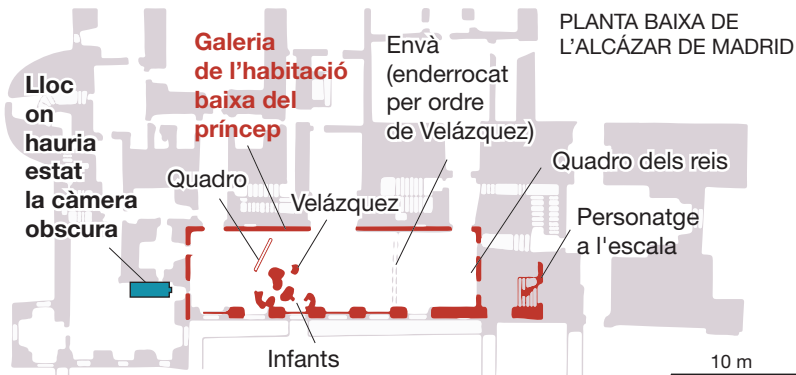

Revelació sobre una obra mestra ▶ Investigació a la UPC**AIXÍ ÉS UNA CÀMERA OBSCURA**

Consisteix en una caixa tancada amb un petit forat pel qual entra una mínima quantitat de llum que projecta a la paret oposada de la caixa la imatge de l'exterior

Font: Miguel Usandizaga / ETSAV-UPC. 'Papeles DPACO - CADoP Papers'

L'ESCENARI DE L'OBRA

RICARD GRÀCIA

El negatiu de 'Las meninas'

Un estudi estableix que Velázquez va fer servir una càmera obscura per traçar la perspectiva de l'obra

L'obra homònima de la col·lecció de Kingston Lacy seria el negatiu pictòric de la famosa pintura

MAURICIO BERNAL
BARCELONA

Hi ha, com tot amant de l'obra de Velázquez sap, una pintura anomenada *Las meninas* atribuïda al pintor Juan Bautista Martínez del Mazo que forma part de la col·lecció Kingston Lacy. Està exhibida al castell del mateix nom a Dorset (Regne Unit), i durant molt de temps va ser considerada una reproducció de l'obra mestra de Velázquez que havia fet el seu gendre. Investigacions recents ho han posat en dubte i han donat la hipòtesi que era un esbós del pintor sevillà, un esborrany de la seva obra mestra. Ara, un estudi portat a terme per l'arquitecte i investigador Miguel Usandizaga, professor de l'Escola d'Arquitectura del Vallès de la Universitat Politècnica de Catalunya (UPC), demostra que no és ni una cosa ni l'altra. *Las meninas* de Kingston Lacy, assegura Usandizaga, no són cap altra cosa que «el negatiu pictòric» de l'obra de Velázquez.

És breu la llista de quadros que han generat tanta literatu-

▶ L'investigador barceloní Miguel Usandizaga.

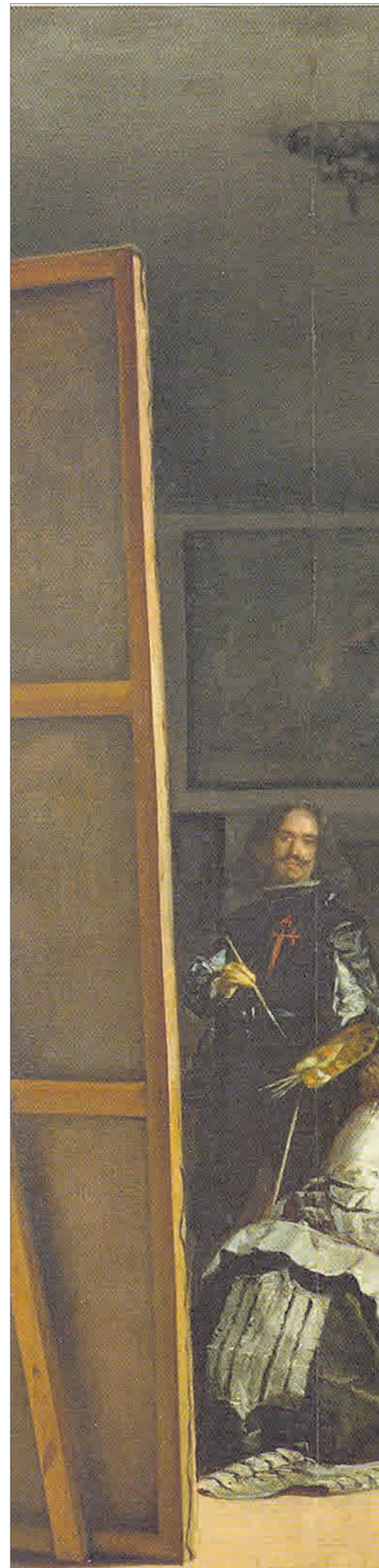
ra com *Las meninas*. L'obra mestra del pintor del Segle d'Or, l'extraordinari retrat de la infanta Margarida d'Àustria i tot el que l'envolta –els seus servents, els reis, el mateix pintor–, ha sigut objecte d'incomptables estudis que han explorat tant la tècnica com la manera en què ha de ser interpretat el seu contingut. Datada el 1656, la seva transcendència i celebritat van

rebre una empenta definitiva quan va ser incorporada a la col·lecció del Museu del Prado el 1819, i els seus molts enigmes han alimentat centenars d'estudis animats per la voluntat de desentranar les claus de la seva gestació. I tot i així, sembla que l'any 2020 encara hi ha coses per explicar. «És una sort tenir alguna cosa a dir sobre *Las meninas* que no s'hagi dit ja», reco-

neix l'investigador barceloní.

Els estudis sobre *Las meninas* són més o menys patrimoni dels historiadors de l'art, però Usandizaga es va dir al seu dia que si hi ha una cosa sobre la qual l'arquitectura pot aportar llum «és sobre perspectiva i proporció», i des d'aquest punt de vista es va llançar a l'estudi del famós quadre. La seva conclusió és categòrica i nova, una revisió en tota regla de la tècnica feta servir per Velázquez. Segons l'investigador, el pintor va traçar la perspectiva i les línies generals del quadre mitjançant una càmera obscura tipus cabina que va instal·lar a l'Alcázar de Madrid. Això va quedar consignat en una superfície petita, però Velázquez va invertir després el funcionament de la càmera i va projectar la imatge resultant al gran llenç del que seria a la fi la seva obra immortal. «Afirmo que Velázquez va pintar primer l'habitació buida en el petit i després en el gran, i després les figures en el gran, i que *Las meninas* està construïda amb perspectiva de càmera obscura», diu Usandizaga.

VERMEER O CANALETTO // Hi ha teories que apunten que pintors com Caravaggio, Canaletto o Vermeer van fer servir la càmera obscura per pintar alguns dels seus quadros. El mateix Usandizaga és autor d'un estudi, *Cómo y para qué usaba Vermeer la cámara oscura*, on va demostrar que el pintor de Delft va utilitzar aquesta tècnica en obres com *La*

llicó de música. Tant per a Vermeer com per a Velázquez, l'investigador ha aplicat la tècnica de la desconstrucció perspectiva, que és bàsicament el procediment invers al de la construcció geomètrica de la perspectiva. «Et permet saber on és el punt de vista o com era l'espai on s'havia

Un fragment de 'Las meninas', l'obra mestra de Velázquez.

construït aquesta perspectiva», diu Usandizaga. El professor de l'ETSAV –també investigador del grup d'Anàlisi Crítiques de la Modernitat: Arquitectura i ciutat, de la UPC– no és el primer que aplica la desconstrucció perspectiva sobre *Las meninas*, però sí el primer que ho fa amb

la tecnologia moderna.

«El professor d'història de l'art John Moffit va fer l'última desconstrucció perspectiva de *Las meninas*, però amb llapis i paper, com es feia abans», diu Usandizaga. «L'avantatge amb l'ordinador és que aconseguíex una precisió absoluta per-

què no dibuixa, sinó que calcula». Moffit va suggerir en el seu moment que Velázquez podia haver utilitzat una càmera obscura, però no tipus cabina sinó tipus capsa, cosa que Usandizaga descarta per qüestions de mida. «Una càmera així només serveix per pintar en format petit»,

diu. L'arquitecte va fer servir tècniques de dibuix assistit per ordinador, cosa que en anglès és conegut com a Computer Aid Design (CAD).

Un dels moments fonamentals del procés va tenir lloc quan va superposar a l'ordinador els dos quadros, el del Prado i el de Kingston Lacy. *Las meninas* de Velázquez i les atribuïdes al seu gendre. «De sobte hi veus alguna cosa. Una cosa en què no t'havies fixat. Penses: 'Això es veu aquí i no en l'altre'. Una línia en el petit que surt en el gran». Es tractava d'una línia vertical rematada a la part inferior dreta del quadro, entre les cames de Nicolasio Pertusato. «És un punt importantíssim per desconstruir la perspectiva de *Las meninas*», diu. «D'entrada, significava que el petit no era una còpia del gran».

EL DIFÍCIL ÉS PINTAR // La superposició de les obres revelava no només aquesta diferència, sinó que la perspectiva del petit havia sigut copiada en el gran. «Hi ha un mateix error de perspectiva al travessar horitzontal de les dues obres», diu Usandizaga. «Una

L'arquitecte, professor i investigador va fer servir la tècnica de desconstrucció perspectiva

còpia de la perspectiva d'aquesta precisió no es podia fer a simple vista, només amb una càmera obscura», diu. Recapitulant: Velázquez va traçar la perspectiva i les línies generals de *Las meninas* en una superfície petita amb l'ajuda de la càmera obscura. Després va projectar el resultat sobre la tela definitiva, calcant la perspectiva de la projecció. «I després es va posar a fer el difícil, que és pintar». Usandizaga creu que Velázquez va encarregar al seu gendre pintar les figures en el quadro petit per poder vendre'l.

L'arquitecte no creu que Velázquez hagi utilitzat la càmera obscura en altres obres, i diu que segurament la va fer servir per a *Las meninas* a causa del lloc especial que havia d'ocupar a l'Alcàsser, en una sala on funcionava gairebé com un mirall. No es fa il·lusions respecte a la recepció del seu treball entre els historiadors de l'art, ja que diu que «els estudis nous i de descoberts generen escepticisme»; però també sap que el que és nou costa temps acceptar-ho. ≡

Idees

DESIRÉE
de Fez

La vida avui i July

Tant de bo **Miranda July** torni a posar llum sobre la incertesa. Tinc un embolic increïble amb com i quan podrem veure les pel·lícules que han d'arribar: que si s'estrenaran aquest any, que si esperaran el que ve, que si s'estrenaran a les sales, que si s'estrenen directament a les plataformes, que si es programaran en un festival que mai va existir, que si es veuran en festivals presencials que potser al final són en línia, que si volien ser l'última sensació i mai més se'n va saber res...

En vista del desconcert general, l'única pel·lícula que era capaç d'entreveure amb nitidesa fins fa res era *Tenet*. L'última cinta de **Christopher Nolan** venia a salvar-nos a tots... fins que va començar el ball de dates i va deixar d'estar tan clar. Sumida en la desorientació, en la sensació de desconcert que (com a tots) m'acompanya aquest 2020 i, òbviament, no només en relació amb les pel·lícules, era incapaç de pensar en alguna cosa pendent d'estrena que tingués moltes ganes de veure. Fins que Annapurna va anunciar l'estrena a la tardor de *Kajillionaire*.

Em moro de ganes de veure-la, no només perquè **Miranda July**, la seva directora i guionista, sigui una de les meves artistes favorites, sinó perquè just el que més m'interessa de la seva obra, tant de les seves pel·lícules com dels seus llibres, és precisament la seva manera d'abordar el desconcert: la meua vida avui. Sempre he pensat que la seva manera d'embellir les coses, des dels objectes fins a la sinuositat del temps, ha fet que molts espectadors (no passa tant amb la seva literatura, més crua) fugin de les seves pel·lícules abans de temps i sota la sospita d'un manierisme gairebé festiu.

Però si rasques aquesta superfície, que a mi personalment m'entusiasma i no sento lleugera, trobes una autora amb una capacitat extraordinària per convertir la perplexitat i la sorpresa en personatges, imatges i diàlegs. No sé com serà *Kajillionaire*, però dubto que estigui exempta de la sagacitat i la sensibilitat de *July* per parlar dels ressorts que activen (la curiositat, l'afecció i la desafecció, la persecució o la fugida de l'afecte) quan la realitat se'ns revela impossible d'assumir. ≡